

Posof Yöresi Efsaneleri

Ünal KALAYCI

Efsane için çeşitli tanımlar yapılmaktadır: “1. ed. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence. 2. mec. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb. (Güncel Türkçe Sözlük).

Bir tarafı az çok tarihe dayanmakla beraber inanılmaz olgularla süslü olan halk hikâyesi. (BSTS/ Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü 1948).

Tarih öncesi Tanrıların yaşamları ve kahramanların serüvenleri yoluyla bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini ve düşünce dizgesini yansıtan olağanüstü öykü. (BSTS/Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü 1983)”¹

Efsaneler çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmıştır: Taş kesilme efsaneleri, ad konulmasıyla ilgili, velilerle ilgili, yaygın, tabiatla, açıklayıcı, sevgiyle ilgili, göllerle, yiğitlik...²

İçerisinde olağanüstülükler bulunan efsaneler kültürümüzün bir parçasıdır. Efsanelerde yöre halkının hayatından izler bulunduğu gibi yöre halkını anlamamızda da bize yardımcı olmaktadır.

Posof yöresinde eskiden beri anlatıla gelen ve ulaşabildiğimiz efsaneler şunlardır:

1. Kolotlar ve Hızır'ın duası

Binbaşı Eminbey nahiyesine çok eskiden bir yabancısı gelir. Adam o geceyi geçirecek bir yer arar. Adama nahiyedeki Beglerin evini gösterirler. Gider fakat her nasılsa Begler onu misafir etmez. Kalkacak yer sorduğunda “Kolotlar’a git.” derler. Kalkar Kolotlar’dan birinin kapısını çalar. Fakat o Begin evi ile Kolotlar’ın oturduğu yer arasında epey mesafe vardır ve o adam yerlerin karla kaplı olduğu o mevsimde karda ayak izi belli olmadan oradan oraya gider. Bu durumu fark edenler adamdan şüphelenirler. Adam durumu Kolotlar’a anlatır. Kolot hemen buyur eder. Hizmet, rağbet gösterir. Ertesi gün misafir Kolot’un evinden ayrılırken bir dua eder. “Allah size bolluk bereket, bin bereket versin!”

İşte o günden sonra vakarlı aynı zamanda da ekonomik durumu zayıf olan Kolotlar’ın kaderi değişir. Köyde en az tarla çayıra sahip olan Kolotlar’ın malı mülkü artmaya başlar. Çevredekiler bu değişimi merak ederler. Köylünün birisi bu durumun açıklamasını yapar. O misafir ettikleri adamın duasının kabul olduğunu söyler. Bir başkası buna karşı çıkar. Bir diğeri

tüm kaşıkları yakmayı teklif eder. O zamanlar ağaç kaşık kullanılıyormuş. Köyden farklı ailelerden getirilen kaşıklar ateşte yanarken Kolotlar’ın kaşıklarından birkaçı yanmaz. Bunu misafir olan adamın kullandığı kaşıklara yararlar. Kimisi onun duası kabul olan biri olduğunu kimisi de onun Hızır olduğunu iddia eder.³

2. Kurdun annelik yaptığı çocuk

Kaçakaçlık, sınırda yaşayanların bildiği bir terimdir. Sınırdakiler her an tetikte durmalıdır. Ani baskın, saldırı, savaş haberi geldiğinde ilk iş ayak bağı olacakların güvenli yerlere çok süratli şekilde tahliyesini yapmaktır. Haber alınır alınmaz herkese durum bildirilir. Eli silah tutanlar mücadele için belirlenen yere koşarken kadınlar, yaşlılar ve çocuklar güvenli yerlere götürülür. Tabii ki bu gidiş öyle normal gidiş değil. Bazen düşman kovalarken, bazen de düşman arkadan saldırırken kaçmaktır bu kaçış.

İşte böyle bir kaçakaçlıkta düşman engelleri aşarak kaçanların arkasından kovalamaya başlamıştır. Bir çocuğunun elinden tutmuş ikisi de kucağında kaçmakta olan kadın kaçkınların en arkasına kalmıştır. Düşmanın nefesi ensesindedir. Ormanlık bir yerden kaçtıkları bu anda kadın daha kundaktaki dört aylık çocuğunu bir ağacın kovuğuna bırakıp Allaha emanet edip kaçmaya devam eder.⁴ Akıldan geçen uyumakta olan çocuğunu birkaç saat sonra dönüp almaktır. Fakat düşmanın kovalaması daha içerilere kadar ve daha uzun sürer. Kadın geriye ancak dört gün sonra döner. Döner fakat bıraktığı ağacın kovuğunda çocuk yoktur. Kadın her yeri arar fakat bulamaz. Kadının acısının hesabı yoktur. Aradan altı ay geçmiş. Kadın deli gibi dolaşmaktayken bir gün çoban müjdeli haber getirir. Çocuğun sağ olduğunu bir kurdun onu emzirdiğini ona sahiplendiğini onu yanında taşıdığını söyler.

Ertesi gün köylüler aramaya çıkar ve kurdun annelik yaptığı emzirdiği koruduğu çocuğu kurttan alırlar.⁵

3. Nenekaya

Posof, Kars ilinin 180 km kuzeyinde, Sovyet Gürcistan’ına 15 km mesafede, aynı adı taşıyan vadinin kuzeyinde, Kodiyan dağı yamaçlarında kurulmuş şirin bir ilçe merkezidir. Alt tarafı bayır tarlalar, sağı solu da küçük tepelerle kuşatılmıştır. Neresinden bakılsa sağ yanındaki kayabaşı tepesinin yamaçlarındaki Nenekaya görülür.

Posof, ilki 1828'de olmak üzere, 1917 yılına kadar birçok kereler Rus işgaline uğramıştır. Korkunç mezalimlere sahne olmuş ve yürekler ürperten cinayetler icra edilmiş buralarda. İşte Nenekaya'nın hikâyesi bunlarla ilgili. Derler ki, Posoflu bir Türk anası, mezalim yıllarının bir gününde tarlaya eşine, çocuğuna yemek götürüyormuş. Kolundaki sepetiyle Kayabaşı tepesinin yamacına varınca bir de ne görsün! Karşı tepelerden Rus askerleri gelmektedir! O güne kadar ki korkunç mezalimler bir anda hafızanda canlanmış. Ne yapacağını şaşırılmış. 'Ya bunların eline düşersem!' diye korkulu bir hayale kapılmış. Hayır, hayır, düşünmesi bile ölümden beter. Çareyi Yaradan'a sığınmakta bulmuş. 'Yarabbi, beni bunların eline bırakma; ya canımı al, ya taş kes!' diye gönülden Allah'a yalvarmış... Ve dilek sahibi orada taş kesilmiştir. Bir yanda zalim ve zulüm, bir yanda mazlum ve mazlumun duası... Ve ibretli son...⁶

4. Kız kalesi

Al köyü ilçeye 5 km uzaklıkta şirin bir orman köyüdür. Halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sürdürmektedir. Rusya sınırına 12 km uzaklıkta bulunan köy bünyesinde birçok efsaneyi barındırmaktadır. Bunlardan biride bu Kız Kalesi veya Kız Kilisesi'dir. "Kız Kilisesi veya halkın deyişimiyle Kızlar Kalesi

denilen yer Al köyünün yaylalarının yanında Ulgar Dağı'nın tepelerinden birinin üzerinde bulunur. Bu kalede çok eski zamanlarda hayvancılık yapılmış. Tahminlere göre Kıpçak Türkleri zamanında bu kalede beslenen hayvanların sütü orada bulunan kızlar tarafından her gün sağıldıktan sonra yeraltına döşenmiş tas borularla 8 km uzaklıktaki Cuksuyu köyüne taşınır, burada oturan bey tarafından peynir yaptırılarak satılmıştır. Kaledeki günümüze kadar adı gelmiş olan kızların reisi meşhur Tamar Dodopal imiş. Bugün bu kalenin harabesi mevcuttur. Özelliği ise taşların yuvarlak oluşudur.⁸

5. Arsiyan'ın taşları

Türkiye'mizin en kuzeydoğu kösesi olan Posof ilçemizde yemyeşil ve buzdan kaynaklı dağlar ve yaylalar bulunmaktadır. Arsiyan Dağı, ilçenin batısında, Artvin il sınırlarıyla Gürcistan sınırının kesiştiği yerdedir. Eteklerinde Urama yaylaları vardır. Arsiyan'ın Kenciyan tepesi, bazı ağustos ayları dışında çoklukla dört mevsim kar bulunduran taşlık bir zirveye sahiptir. Bu taşlıkları alacalıyan, ceylanların seyran ettiği çimenlikler de yok değil. Burada insan kendini bulutlarda hisseder. Etekleri buz pınarlarla çağlayan bu tepelerin zirvesinde su yoktur. Kenciyan tepesindeki esrarengiz taşların hikâyesi şöyle: Zaman, kar

birakmayan bir ağustos ayı. Havanın sıcaklığı son haddindedir. Çoban koyunlarıyla beraber bu tepelerde susuzluktan yanmaktadır. Eteklerindeki pınarlara inip geri çıkmak, bu sıcak havada çok müşkül. Ne yapmalı ne etmeli? Çoban düşünür, düşünür çareyi bulur: Ninesinin anlattığı bir usul aklına gelmiştir. “Kırpiğinin bir teline düğüm atıp koyduğun yerde adağını ada, su çıkar.” Çoban öyle yaptı. Sürüsünden bir seçme koyunu da kurban edecekti.

Dilek Allah tarafından kabul edilir. O tepede buz gibi su fışkırır. Çoban içtikçe içer. Koyunları da susuzluğunu giderir. Nerden oldu, neden oldu bilinmez, çoban kendinden geçer, verdiği sözü unuttur. Sonra ne akılsa, ceketini, zıbını çıkarır. Derken iç gömleğini de çıkarıp iki eliyle gererek bitlenmeğe başlar. İç gömleğinde bulduğu bitleri iki elinin başparmak tırnakları arasında ‘çat’ diye kırarak ‘Al sana kurban’ der. Dedikçe keyiflenir.

Bu nankörlük Mevlâ’nın gücüne gider. Ve çobanla sürüsü oracıkta tas kesilir.⁹

6. Xıram efsanesi

İlçemizin Al ve Çamyazı köyleri arasında büyük bir uçurum vardır. Bu uçuruma Xıram adı verilir. Geçmişte uçurumun bulunduğu yerde çok büyük bir göl varmış. Bu gölde güzel mi güzel, iri bir boğa yaşamış. Bu boğa zaman zaman gölden çıkar, çevrede yayılan boğalarla güreşir, hepsini de yenermiş.

Göldeki bu boğanın gücünü kıskanan bir adam, boğanın karşısına ne kadar rakip çıkarmışsa hepsi yenilmiş. Sonunda adam, kendi boğasının boynuz uçlarına demirden keskin uçlar taktırmış. Yine, boğanın gölden çıktığı bir gün kendi boğasını bu boğayla güreştirmiş. Demir boynuzlu, göldeki boğayı yaralamış ve boğa ölmüş. Bunun üzerine göl suları birden kabarmış ve dağdan aşağıya hızla akmaya başlamış. Önüne gelen her şeyi silip süpürmüş ve arkasında korkunç bir uçurum oluşturmuş.⁷

7. Uğuz çayırı ve Uğuz dağı

Eskiler der ki Gürcülükten bile önceleri Cınıvızlar (Cenevizli-Romalılar) daha görünmeden Uğuz dağı ile çevresindeki yaylalarda Uğuz (Oğuz) denilen çok iri yapılı bir millet yaşamış. Bu Uğuzlar’ın bir beyi varmış ki bütün Ardahan ve Cavk da denilen Akhılkelek ile Zegan (Posof’un Ilgar ve Cin Dağı kesimleri ile Şavşat sınırlarındaki Arsiyan dağı etekleri) bunun mülkü imiş. Bu Uğuz’un dağı ile çevresinde ve Kura suyu üzerindeki kışlaklar bu beyin has otlağı imiş. Öteki dağlar ve anılan yerlerde o zamanlar hep çamlık ve ormanlık imiş.

Uğuz dağının yanında her yıl 300 araba ot biçilmekte olan Uğuz’un çayırını bu bey her yaz bir Uğuz’a biçtirirmiş. Biçen adam buralarda yaylayan ve çok iri birisiymiş. Bu Uğuz, Uğuz çayırının 300 arabalık otunu bir günde hem biçer hem de

yığarmış. Uğuz bir yaz günü buraları tırpan ile biçerken bacısı kendisine öğle yemeği getirir. Sıcakta biçinle uğraşırken kendi terinin buğusu gözlerini bürüyen Uğuz çayırın gür bir yerinde kızgın kızgın çalışır. Bu sırada omzunda heybesiyle öğle yemeği getiren ve yanına yaklaşan bacısını gözü görmez ve otlarla birlikte onu da ikiye biçer ve bunu yaparken bile farkına varmaz.

Kol başına geldiğinde bel den çıkarttığı masadını tırpanına vurmaya çalışan Uğuz bir de görür ki tırpanı al kana boyanmış. “Bir hayvanın canına mı kıydım” diyerek yazıklarırken hemen o kol boyunu dolaşır. Bir de ne görsün öğle yemeğini getirmiş olan bacısını ikiye biçmiş. Hiddetle masadı yere vurur ak taştan olan masatın yarısı çayıra saplanır. Bugün dışarıda kalan kesimi bir adam boyundan yüksektir. Ellerini yere vurup tırpanı da bırakarak hemen bacısının iki parçasını birleştirip masadın dibine gömer. Kendisi kederinden Uğuz dağının tepesine çıkar ve orada ölür.¹⁰

8. Kurşun asker

Posof ilçesine bağlı Sece köyünde kahraman Mehmetçik hudut karakolu nöbetçisidir. Kulağına sesler gelir ve karşı tepede düşman görülür. Arkadaşları duysun diye silahıyla ateş eder. Arkadaşları gelinceye kadar düşman etrafını sarar. Kurşun yağmuru başlar. Düşmanı oyalayan kahraman onlarca düşmanı yere serer. Elbette bu kahramana da binlerce mermi yağdırılır. Asker bulunduğu vücutu kurşunla çevrilidir. Bu köyün adı değiştirilmiş ve Kurşun Çavuş denmiştir.¹¹

9. Altunkale

Yıllar önce Ruslar tarafından yapıldığı söylenen Altun Kalenin konumu günümüze kadar devam etmektedir. Kumlukoz Köyünün İncedere Köyü sınırlarında yer alan kalenin ön cephesinde hiçbir yardım almadan ulaşılması güç olan, mağarayı andıran giriş kısmı bulunur.

Kalenin üst tarafında ise surlar vardır. Kale bir yamaç üzerine kurulmuştur. Rivayetlere göre çok eskilerden köyün muhtarlığını yapan Asker Emmi kalenin içine girmeye karar vermiş, kalenin alt tarafından merdivenlerle kaleye ulaşmaya çalışmış, elinde kandil lambasıyla karanlık ve esrarengiz kalenin önündeki mağaraya gelmiş, tam içeriye girmek üzereyken birden kandilin söndüğünü görmüş.

Olayın bundan sonrasını ayıldığı zaman anlatmış; içeriye doğru uzunca bir koridor varmış. Bu koridorun her iki yanında ise çelikten yapılmış kapılar varmış. Ve bu olaydan sonra kimse kalenin içine girmemiş, şimdilerde ise kalenin içinde kartal yuvası vardır.¹²

10. Taşdan nene

Kumlukoz köyü sınırları içinde yer alan Taşdan Nene efsanesine göre Ruslarla yapılan savaş za-

manında bir nene ve torunu askerlerden kaçarken çaresiz kalmış ve “Allah’ım beni ya taş et ya da kuş et” diye yakarmış. Duası kabul olmuş ve her ikisi de taşa dönüşmüşler. Köyde bu olayın gerçekleştiği söylenen yerde bir insan ve yanında küçük torunun heykelini andıran bir şekil vardır.¹³

11. Ayaz göl

Ayaz Göl, Kumlukoz, Sarıdarı ve Eminbey köylerinin kesiştiği yerde bulunmaktadır. Bu göl ile Eminbey nahiyesinin yukarısındaki Kanlı Göl arasında bir yeraltı bağlantısı olduğu söylene gelmiştir. Yine rivayetlere göre Kanlı Göl çevresinde tarla koşan Eminbeyli birinin öküzleri sıcaktan sıkılarak Kanlı Göl’e girmiş ve zaman sonra bu öküzler Ayaz Göl’den çıkmış.¹⁴

12. Taş üzerindeki Köroğlu’nun atının izi

Çevrede yardımseverliği ile tanına bir adamı atı ile Sarıççek-Gönülaçan köyü arasındaki “Su Atan Kayalar” mevkiinde sıkıştırılır. Adam önden ve arkadan sıkıştırılan düşmanlarından kurtulmak için atıyla beraber 500 metre yükseklikteki kayadan aşağıya atlar. Atın sırtındayken düştüğü yerde atın ayakları bir kayanın üstüne gelmiş ve kayada atın nal izleri belli olmaktadır. Bu adama 2. Köroğlu atına da 2. Köroğlu’nun atı gibi muamele yapıldığından o taş üstündeki nal izi Köroğlu’nun atının nal izi diye söylenegelmiştir.

Yağmur yağmayınca o taşın üstündeki nal izine su dökülmüş. İyi kalpli insanlar döktüğünde yağmurun yağdığına inanılmaktadır.¹⁵ ●

- 1 <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelim esec=106727> (30.06.2009)
- 2 Saim Sakaoglu, 101 Anadolu Efsanesi, Yüksel Matbaası, İstanbul 1976, s. 13-254.
- 3 Kaynak kişi: Yılmaz Kalaycı(55), Gönülaçan Köyünden, Bursa’da ikamet ediyor.
- 4 Çocuğun bırakıldığı ormanlık alanın Kodiyanın Başı olduğu dört çocuktan üçüncüsünü bıraktığı, çocuğun yaşının 2-3 olduğu, çocuk geri döndüğünde parmaklarından ağzına süt damlayarak 15 gün yaşadığı da efsanenin diğer versiyonunda anlatılmaktadır.
- 5 Yılmaz Kalaycı’dan.
- 6 Yunus Zeyrek, Posof’tan İki Efsane: Nenekaya, Efsanelerimiz, İnönü Üniversitesi yayını, Malatya 1990, s. 261.
- 7 posof.gov.tr
- 8 <http://www.posoflular.net>
- 9 Yunus Zeyrek, Posof’tan İki Efsane: Arsiyan’ın Taşları, age. s. 262.
- 10 Kırzioğlu, M. Fahrettin, Ardahan’da Uğuz Dağı Efsanesi, Ülkü dergisi, S. 96, Şubat 1941.
- 11 <http://www.kaigenc.net>
- 12 Derleyen: Tamer Koçak, Derleme yapılan kişi: Binalı Yazıcı, İlkokul, 46/www.kumlukoz.awardspace.com
- 13 Aynı kaynak.
- 14 Aynı kaynak.
- 15 Yılmaz Kalaycı’dan

